

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
MARIBOR

O Vili,
ki vidi
v temi

PREDLOGI ZA PRIPRAVO
NA OGLED PREDSTAVE

Marija Švajncer

PREMIŠLJEVANJE O PRAVLJIČNEM GOVORU O VILI, KI VIDI V TEMI AVTORJA LÁSZLA BAGOSSYJA

Pravljični govor, kot je poimenovano izhodiščno besedilo slikanice, podlage uprizoritvene predloge za lutkovno predstavo *O Vili, ki vidi v temi*, sodobnega madžarskega in mednarodno uveljavljenega pisatelja, dramatika, režiserja in igralca Lászla Bagossyja (r. 1967) je večplastno besedilo. Navezuje se na klasične pravljice, hkrati pa je močno aktualizirano. Zanimiva je Bagossyjeva odločitev, da uporablja **pravljico v pravljici** in pri tem dogajanje napravi bolj zanimivo in razgibano.

Pomembna plast tega dela je tudi humornost. Avtorjeva ustvarjalna svoboda pa zahteva opozorila otrokom pred nevarnostmi posnemanja nekaterih pravljичnih ravnanj v resničnem življenju. Likovna podoba ustrezno nadgrajuje druge komponente in z generaliziranjem lepote prerašča morebitno moraliziranje.

Če bi iskali **vire za ustrezno razumevanje in razlaganje** pravljичnega govora *O Vili, ki vidi v temi*, bi se bilo s teoretičnega vidika primerno nasloniti na knjigi Dragice Haramije *Sedem pisav* (Maribor, Mariborska knjižnica, Revija Otrok in knjiga, Pedagoška fakulteta, 2009) in *Poetika slikanice* (v soavtorstvu z Janjo Batič, Murska Sobota, Franc-Franc, 2013) ter na delo Alenke Goljevšček *Pravljice, kje ste?* (Ljubljana, Mladinska knjiga, 1991). Dragica Haramija v pravljicah prepoznava bivanjske teme in odnose, podobe arhaizirane družbe, naravno okolje in naslovniško odprtost. Kar zadeva merila za kakovost literarnih besedil te vrste, pa postavlja v ospredje njihovo spoznavno, etično in estetsko vrednost. Pravi, da iskanje zgolj vzgojnega cilja pogosto zaide v moraliziranje, zato sporočilnost literarnega dela ne more biti zadosten kriterij za izbiro, celo nasprotno, poudarjanje le vzgojne ali spoznavne poante lahko pravljico skrči na raven tendenčne literature, se pravi literature, »ki na silo in za vsako ceno postavlja v ospredje kakšno bolj ali manj aktualno in praktično idejo«, kot tendenčno literaturo opredeljuje Matjaž Kmecl. Dragica Haramija poudarja, da mora biti izbrano besedilo jezikovno kakovostno, pomembna pa je tudi njegova etična komponenta,

kar pomeni, da ne bi smelo vzbujati nestrpnosti zaradi rasnih, verskih, spolnih in drugih razlik med ljudmi.

Alenka Goljevšček povzema jungovska spoznanja, češ da so v duševnosti sledi simbolov, ki jih ljudje iz individualnih izkušenj ne morejo razložiti. Prepričana je, da so ti simboli podedovani strukturalni elementi človeške duše – kolektivno nezavedno kot arhetipi, ki na oblikoven način izrekajo neznani svet prapsihe, nediferencirano nezavedno stanje ter so zato pred sleherno tradicijo in zunaj nje. Arhetipski svet naj bi bil v človeku večni in se spontano izraža v različnih oblikah, na primer v sanjah, umetniški in religiozni fantaziji ter v mitih in pravljicah. Lik potujočega pravljničnega junaka, ki se bori za kak cilj, je po mnenju Alenke Goljevšček simbol za potovanje duše, ki išče svojo notranjo integriteto in mesto v stvarnosti ter se bori za izpolnitev svojih možnosti. Uresničeni cilj, s katerim je junak na koncu nagrajen, je simbol za celovito osebnost, ki v ustvarjalnem sožitju uravnoteži v sebi nezavedno in zavestno ter je obenem zmožna ustvarjalnega sožitja s sočlovekom, z družbo, naravo in s kozmosom. Pravljice vedo več, kot mislijo, da vedo, prav zato so tudi pravljice, izmišljene in neverjetne zgodbe, obenem pa človeško globoko izkušene in resnične ter večno mlade, sklene svojo knjigo avtorica.

Bagossyjevo **navezovanje na klasične pravljice** v uprizoritvi pravljničnega govora *O Vili, ki vidi v temi* se med drugim kaže v izbiri glavnih likov: vile, zmaj in palček so pravljnična bitja, avtor pa jim daje tudi nove lastnosti. Nekoliko nenavadno opiše rojstvo vil in vilincev, saj naj bi se to zgodilo vsako sedeminsedemdeseto leto. Naravnost govori o zaljubljenosti, ljubezni, strasti, nežnosti, poljubljanju, novem rojstvu in rojstvu iz ljubezni ter pri tem nakazuje tudi telesnost. Kaj kmalu takšno neposrednost zaustavi ter jo obrne v pravljnično obarvano in poetično pojasnilo, da vilinski otroci pridejo na svet iz lesketavih milnih mehurčkov, torej nečesa abstraktnega in skrivnostnega. Ko padajo na zemljo, ohranjajo nekakšen spomin, ki ga spremljata žalosten jok in stok staršev, rojstvo je torej tudi boleče. Na zemljo namreč ne more priti kdorkoli: vilinskih otrok je na tisoče, ostane pa jih le kakih tristo. S sestrami in brati se morajo oprijeti las vilinske matere ali ušes vilinskega očeta, ta zahteva pa ni zmeraj kar tako uresničljiva.

Pisec ohranja sorodstvena razmerja in hierarhijo med osebami. Čisto po

svoje uporablja pravljnična števila, jih potencira in pri tem načrtno pretirava. Iz klasičnih pravljič László Bagossy ohranja tudi čarobne predmete oziroma predmete s čudežno močjo, na primer prstan in čarobno palico. Ko govori o kraljevi palači, vrača v dogajanje arhaičnost. Veliko vlogo imajo živali, ki jih avtor pooseblja in jim namenja sodelovanje z ljudmi.

Gre za izrazito **sodobno razumevanje in interpretacijo medčloveških odnosov, dogajanja in pojavov**. V Bagossyjevem pravljničnem govoru je zelo pomembna tudi **narava**: pomladno jutro simbolizira nekaj lepega in čarobnega, na dnu gozdov dehti čemaž. Drobna Vila se mora marsičesa šele naučiti, med drugim tudi pristnega stika z naravo. Slišati, začutiti in zaslutiti mora na videz neznatno dogajanje, dotakne naj se je šelestenje listov na drevesu, žuborenje potoka, kotaljenje kamnov, oglašanje vsakovrstnih živali ...

Spoznanje, da Vila še ni takšna, kakršna bi si želela biti, izvira iz **primerjanja z drugimi**. Dozdeva se ji, da so vsi boljši od nje; sodbo o lastni veljavi izreka sama. Vilinske sestre in bratje jo imajo za majhno in neznatno, kličejo jo *drobcena Mini*, njihovo vrednotenje pa ne postane žaljivo. Vila sama hoče v svojem življenju nekaj postoriti in najti tisto pot, ki se ji zdi pravšnja. Vile namreč dobijo ime po umetelnosti, po tistem, s čimer se med brati in sestrami najbolj odlikujejo in pokažejo največjo spretnost. Mantra, ki jo izrekajo, govori o tem, česa vse se morajo naučiti. Ponavljajo glagole – besedno vrsto, ki označuje aktivnost. Tudi kraljevič Drobižek je droben, neznaten in na videz nemočen, toda takšna bitja so majhna in šibka le v očeh drugih, saj sčasoma dokažejo, kaj vse zmorejo, in so v resnici zelo močna.

V pravljničnem govoru je veliko **humorja**, neomejenih možnosti, skrajnosti in absurda. Glede naravnih zakonitosti je avtor popolnoma svoboden. Potok lahko na primer teče v nasprotno smer, obstaja kraj, kjer se svet skoraj konča. Čas in prostor sta relativizirana, nekaj se dogaja, drugo se je že zgodilo, treba je na pot, da se bo tretje uresničilo. Pisec se v ničemer ne omejuje, vedno je popolnoma svoboden in domišljijsko iskrič. Povezuje nezdržljivo, šali se, da je vilinski oče z ostrimi brki požgečkal mamin nos, in se spet vrne k čutnosti: strastno poljubljanje se namreč konča z močnim kihanjem. Prav to je med drugim razlog, da na svet ne morejo priti prav vsi vilinci in vile.

Pisec omeni tudi zajčji kakec. Temu se bodo otroci najbrž smejali. Morda je

z iztrebkom nevtralizirana omemba mišjega trupla. Smeh naj bi vzbujalo tudi povezovanje nečesa banalnega na eni strani in moralnega na drugi ter je neke vrste parafraza spoznanj o smehu francoskega filozofa judovskega rodu Henrija Bergsona. Bagossy pravi, da so si vsi bratje našli neveste, kraljeviču Drobižku pa ni ostal niti slivov cmok niti dobra beseda. Omenjeno je tudi naključje – s suho vejo udarja po vrhu krtine, krtova suha palica je pravzaprav čarobna palica. V gozdu je bilo tako temno, da je bilo komaj mogoče videti lastne mezince. Kdo bi tedaj, kadar se dogajajo usodne stvari, gledal lastne prste?

Tudi aspekt svetlobe in bleščanja je za hip humoristično zanikan, saj je kraljična, za katero krt vneprej ve, da je najlepša in najbolj primerna, za vse čase shranjena v kozarcu marmelade. Vse skupaj postane s tem nekoliko dvoumno, saj ni čisto gotovo, ali jo drugi obiskujejo zaradi nje same ali zaradi slastne marmelade. Tudi v življenju ni vedno jasno, kaj ljudi pravzaprav privlači.

Avtor **presega spolno razliko** ter obema spoloma pripisuje podobne zmožnosti in spretnosti. Vile in vilinci lahko počnejo vsemogoče – ukvarjajo se s telesnimi dejavnostmi, z ročnimi spretnostmi in ravnanjem, ki zahteva pogum. Ni več razlike med ženskimi in moškimi opravili; starec tudi veze.

Predvsem pa se je treba naučiti opazovati in biti pri tem tiho kot grob. Zbranost ima očitno veliko veljavo. Predlagane dejavnosti so lahko za otroke tudi didaktično uporabljive, zlasti pri delu v vrtcu.

Svetloba, ogenj, žarenje in iskrenje se v pravljичnem govoru pojavljajo vedno znova ter dobivajo vrednostni vidik. Čarobni predmet je briljantni prstan, s katerim si vilinska mati ponoči lahko sveti.

Poglavitno sporočilo pravljичnega govora *O Vili, ki vidi v temi* je boj med svetlobo in temo, **spopad med dobrim in zlim**. Preden zmaga dobro, si je treba močno prizadevati, razplesti zaplete in rešiti težave, se odpraviti na pot in biti pogumen. Inicijacija drobne Vile bo mogoča šele tedaj, ko bo videla strašne trenutke na kraljevičevi poti in premagala grozljivo temo. Pri tem so odločilnega pomena vodila, in sicer: ljubezen, domišljija in pogum. Glede navedenega se avtor omejuje samo na začetku, saj v nadaljevanju postavi na pomembno mesto tudi prijateljstvo, žrtvovanje in usmiljenje. Naravnost

govori o vztrajnosti, iznajdljivosti in iskrenosti. To so tako pravične **etične vrednote** kot tudi vrednote, ki lahko igrajo pomembno vlogo v sodobnem svetu, pogosto pa so, žal, težko uresničljive.

Aktualno je avtorjevo etično spoznanje, da bivanje z drugimi nikakor ni samoumevno, temveč si je zanj treba vsakič in vedno znova prizadevati in se na vso moč truditi. Naklonjenost ni samoumevna danost. Nekoliko abstraktno pa je spoznanje, da je v temi mogoče videti tudi lastne misli ter izgovorjene besede. Kdor želi z vilinsko materjo na pot, mora zares videti te besede, le tako lahko postane pogumen in 'temnoviden'. Videti v temi naj bi pomenilo temo premagati. Postati vila, ki ji to uspe, bi bilo po vsej verjetnosti mogoče razumeti kot človekovo posebno zmožnost in osebnostno moč.

Če si človek pridobi vednost in moč, pa se mora zatem obrniti tudi k drugim ljudem. Vilino znanje pomeni, da opogumlja tiste, ki se bojijo noči, spodbuja one, ki jih je strah nevednosti, ter daje pogum ljudem, ki se bojijo umreti. Začetega nasveta glede premagovanja strahu pred smrtjo avtor ne dokonča, tako kot tudi ne izvemo, zakaj poleg kamiličnega cveta in gumba na plašču omeni tudi mišje truplo, zob stare lisice in štor podrtega trupla. Morda so vse to znamenja minevanja.

Poglavitna Vilina naloga je skratka v tem, da drugim pomaga z **opogumljanjem in spodbujanjem**, v resnici pa morajo ti vse pravzaprav postoriti sami.

Preden zmaga dobro, se otroci v delu srečajo tudi z zlom. Zmaj je poosebljeno zlo, toda v tem je omejen, saj se lahko pojavi kdo, ki mu vzame luč življenja. Če hočemo priti na **svetlo in v svobodo**, moramo prodirati – bodisi skož krtovo luknjo bodisi skož votlino. Gre za simbolikočasne utesnjenosti in možnost, da se te slej ko prej rešimo.

Strašen dogodek iz preteklosti je **nasilje nad otrokom**: starec je klofotal, ošteval in lasal svojega sina in ta je zato ostal majhen, celo pritlikav – jezni palček. Zbežal je od doma in šel služiti zlodeju, se pravi, da se je raje zatekel k samemu hudiču, kot pa ostal pri nasilnem očetu. Starec je kaznovan z osamljenostjo in izobčenostjo, svoj čas preživlja tako, da veze robec z razrešenimi odgovori na vse uganke sveta. V takem položaju spozna, da je storil napako. Njegovo spoznanje je osnova za pobotanje s sinom, ki je po

izkušnji čistega zla zmožen odpuščanja in reflektiranja lastnih odločitev.

Bolni žrebiček se z zaužitim sladkorjem spremeni v zlatega čudežnega konja. Konj ne živi od ovsa, temveč je vročo žerjavico. Z vidika umetniške svobode je takšno prehranjevanje mogoče razumeti in sprejeti, s praktičnega vidika pa je manjšim otrokom treba pojasniti, da vroče žerjavice ni primerno jesti, tudi pri sladkorju, ki da konju moč, se je dobro omejevati, saj nima čudežne moči. Nevarno je tudi namakanje v ognjeni kopeli. **Intervencija staršev, skrbnikov in vzgojiteljic** je tukaj vsekakor potrebna. Grozo vzbuja zahteva, da bi moral kraljevič volku dati meso svojega konja. Noče žrtvovati ljubljene živali in si odseka meso s svojega stegna. Kot sen se bliža smrt, toda k sreči je v pravljici ozdravljiva tudi krvavitev, posledice je mogoče ublažiti.

Preizkušnje so hude, a na koncu se vse konča srečno. Pripravljenost, da se kraljevič žrtvuje za ljubljeno žival, govori o ljubezni, prijateljstvu, hvaležnosti in zlasti o dobroti. Spremljamo pravični govor, kot besedilo definira avtor, toda pri vseh teh vrednotah gre v življenju hudo zares.

Lutkovna predstava *O Vili, ki vidi v temi* otroke popelje v pisan domišljjski svet, namen avtorja Lászla Bagossyja pa je še globlji: otrokom z estetsko učinkovitimi literarnimi sredstvi, prečiščenim besediščem, poetičnostjo in v izbranem slogu kaže, da je v življenju, v realnem prostoru in času, treba poleg lepih strani spoznati in razumeti tudi temne. Pot, ki vodi do rešitve in pomiritve, je pogosto trnova in polna pasti. Če je kljub temu ohranjena možnost, da se je na taki poti mogoče tudi smejati, je naloga opravljena. Po številnih ovirah je svet, ki se je začasno znašel v kaosu in zlu, spet spravljen v red. Otroci spoznajo, da vztrajno prizadevanje slej ko prej obrodi sadove. Besede, podobe in poetičnost jim odprejo novo obzorje ter jih na koncu popeljejo v pomiritev in ubranost. Plasti pravičnega govora se smiselno združijo. Bogastvo in domiselnost, ki sta ohranjena iz klasične pravljice, otroke popeljeta v domišljjski in namišljeni svet, humor jih razveseljuje, aktualnost v zgodbi pa jih navezuje na dogodke v njihovem lastnem življenju. Sporočilo o naravi je pomembno in zavezujoče, prav tako etični vidiki in spodbujanje otrokove samostojnosti, igrivosti, radoživosti in moralno obarvanega povezovanja z drugimi ljudmi ter spoštovanje njihove človeške vrednosti, individualnosti in posebnosti.

PREDSTAVITEV USTVARJALCEV PREDSTAVE

Režiserka lutkovnih predstav, avtorica likovnih podob in igralka **Rita Bartal Kiss** sodi med najbolj priznane lutkovne ustvarjalce na Madžarskem. Za likovne podobe in režije svojih predstav je prejela številne nagrade in priznanja. Njen opus je edinstven – gradi na posebnostih lutkovnega gledališča in zelo poudarja vizualne učinke. Bolj kot sama pripoved zgodbe so zanjo pomembna čustva, občutenja in fantazija. V svojih predstavah pogosto sodeluje z likovnimi umetniki in režiserji risanih filmov.

»V prvi vrsti sem režiserka, šele nato avtorica likovnih podob, ko imam za to priložnost. Že od otroštva rišem, ustvarjam. Kose človek prične ukvarjati z lutkovnim gledališčem, pa de v realizacijo svojih predstav, razmišlja o lutkah ... In ko ustvarja, sploh ne opazi, da postane tudi avtor likovne podobe svoje predstave. Na likovnem področju se nisem posebej izobraževala, kar naenkrat sem postala tudi likovnica. /.../

Lutkovno gledališče je namenjeno vsem. V tej zvrsti nastajajo, kot tudi pri baletu, v dramskem gledališču ali operi, predstave za otroke. Na žalost se je na Madžarskem oblikovalo splošno prepričanje, ki uvršča lutkovno gledališče med zvrsti za otroke, vendar pa tudi pri nas nastaja vedno več predstav, namenjenih odraslemu občinstvu. Nekdo, ki enkrat okusi lutkovno gledališče, se rad vrača. Tu je okolje drugačno kot v klasičnem gledališču. Vse je bolj intimno, manjše. Tisti, ki so umirjeni in so ohranili otroka v sebi, si želijo prostor, v katerem si lahko oddahnemo od današnje drveče družbe in se umirijo – v prostoru, ki je svet lutk.«

Odlomek iz intervjuja

»Otroke velikokrat spodbujamo, da vključijo svojo domišljijo: naj rišejo, barvajo, oblikujejo plastelin itd. Toda če otrok ne zajema iz skupne zakladnice fantazij, iz sveta ljudskih vil, sam ne bo sposoben ustvariti zgodbe, s katerimi bi lahko premagal svoje strahove.«

Bruno Bettelheim

Predstave Rite Bartal Kiss:

Zgodba o deklici v modri obleki (Lutkovno gledališče Ciróka, Kecskemét, 2006, režija)

<http://www.ciroka.hu/?p=repertoar&r=27>

Šel sem v svet! (Lutkovno gledališče Bóbita, Pécs, 2010, režija in likovna podoba)

http://www.bobita.hu/fotok_es_videok?category=297

Pravljica o očeh (2012, režija, likovna podoba, igra)

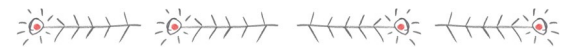
<http://www.youtube.com/watch?v=fQV0XAYuaZc>

Srečne slike (Lutkovno gledališče Vojtina, Debrecen, 2012, režija)

http://www.vojtinababszinhaz.hu/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=17:boldog_kepek_-_2012&Itemid=160

<https://www.youtube.com/watch?v=jFyvxS8OAd8>

Alica, dekle, ki je sledilo belemu zajčku (Lutkovno gledališče Vojtina, Debrecen, 2013, režija)

Avtorica likovne podobe predstave **Sabina Šinko** je diplomirala leta 1992 na oddelku za likovno pedagogiko na Pedagoški fakulteti Maribor pod mentorstvom Brede Varl z likovnim oblikovanjem lutkovne predstave *Pepelka* Lutkovnega gledališča Maribor (režija Edi Majaron). Tudi po končanem študiju je ostala zavezana lutkovni umetnosti. Leta 1993 je ustanovila Lutkovno gledališče Pupilla, ki se je razvilo v inovativno in uspešno lutkovno skupino, kar dokazujejo številna gostovanja doma in v tujini. Likovno je opremila 23 lutkovnih predstav v različnih gledališčih v Sloveniji in na Madžarskem. Poleg lutkarstva se ukvarja s slikarstvom in ilustracijo. Od leta 2004 je zaposlena kot docentka za predmetno področje lutkarstva, lutkovnega oblikovanja in gledališkoscenske umetnosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Leta 2010 ji je Univerza v Ljubljani podelila priznanje za pomembna umetniška dela na področju gledališke in radijske umetnosti – lutkarstva.

Pravkar je na ogled (do sredine aprila 2015) razstava v prostorih Galerije – Muzeja Lendava.

Sabina Šinko je velikokrat sodelovala z režiserko Rito Bartal Kiss. Skupaj sta ustvarjali lutkovne predstave tako na Madžarskem kot v Sloveniji.

Prosim, rešite me (Lutkovno gledališče Mesebolt, Szombathely, 2012, režija: Rita Bartal Kiss)

<http://meseboltbabszinhaz.hu/tortenet-kepekben/paul-maar-tessek-engem-megmenteni>

<http://meseboltbabszinhaz.hu/tortenet-kepekben/regu-rejtem>

in več predstav v Lutkovnem gledališču Pupilla:

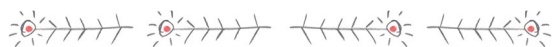
<http://lutkepupilla.wix.com/pupilla#!aboutus/c2414>

Likovno delo Sabine Šinko najdete na spletu:

<http://sabinasinko.wix.com/sibi#>

V Lutkovnem gledališču Maribor je ustvarila več likovnih podob za predstave: *Pepelka* (1992), *Igra o Rdeči kapici* (1993), *Rojstni dan* (2004), *Pitju in Ponka* (2009) in *Kocke* (2012). Vrsto let sodeluje kot mentorica otroških lutkovnih delavnic festivala Poletni lutkovni pristan.

<http://www.lg-mb.si/ponovitve/kocke/>

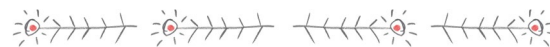
Avtor glasbe **Árpád Bakos** se je rodil v Vojvodini in študiral madžarski jezik in književnost v Novem Sadu. V osemdesetih se je zapisal glasbenemu ustvarjanju in sodeloval z Radiem Novi Sad pri radijskih igrah. Leta 1990 je osnoval kultno gledališče Grupa-H. Kot skladatelj in glasbenik sodeluje v gledališčih v Vojvodini in na Madžarskem ter v številnih glasbenih skupinah; uspel je tudi na mednarodnih odrih. Za glasbo, ki jo je napisal za gledališke predstave, je prejel že več nagrad. Je izjemna osebnost na vojvodinski in madžarski glasbeni sceni. Velikokrat sodeluje tudi z režiserko Rito Bartal Kiss. Kot je značilno za njegov rojstni kraj, se v njegovi glasbi prepletata madžarska in balkanska ljudska glasba.

Posnetki glasbenega ustvarjanja Árpáda Bakosa:

<https://www.youtube.com/watch?v=3sTUOhnpLjA>

<https://www.youtube.com/watch?v=7vrJzEG71Hs>

<https://www.youtube.com/watch?v=-yTm-VHFtv0>

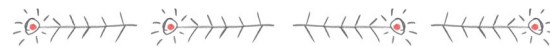

Avtor besedila **László Bagossy** je zaposlen kot režiser v budimpeštanskem gledališču Örkény István. Do leta 2011 je bil svobodni umetnik in je ustvarjal v Budimpešti in drugih madžarskih mestih ter v tujini. O njegovi pravljici lahko preberemo:

»Nekoč pred davnimi časi je bilo gledališče. V gledališču je živel režiser, ki je svoje veselje našel v svetu pravljic. Imel je tudi svojo najljubšo, ki je govorila o prečudoviti gospodični Trstiki. Kadarkoli so si njegovi otroci zaželeli pravljice, se je usedel na rob postelje in jim povedal zgodbo, kako je kraljevič v eni od treh trstik našel svojo ljubezen, prečudovito kraljično Trstiko. V tisti pravljici so nastopali tudi zlobna čarovnica, drzen kraljevič, prečudovita kraljična, čudežni konj, pogum, ljubezen, poleg tega pa veliko neučakanosti in tudi velika težava, da ne govorimo o sedeminsedemdesetem otoku Črnega morja. Ko je režiser sedeč na robu postelje končal s pripovedovanjem pravljice z besedami: »Kraljevič in prečudovita kraljična Trstika sta srečno živela do konca svojih dni,« se je izpod odeje oglasil zaspan otroški glasek: »Nadaljuj s pripovedovanjem, strah me je teme!« Nekako tako si predstavljam, zakaj je László Bagossy ustvaril lastno pravljico O Vili, ki vidi v temi, pravljico, ki je prišla iz njegovega srca.«

Zsuzsa Szilágyi

<http://bagossy.szinhas.org/html/rendezesek.html>

Dramaturginja **Szaida Khaled-Abdo** je leta 2013 je zaključila študij dramaturgije v Budimpešti. Kot dramaturginja in pisateljica ustvarja predstave za odraslo, otroško in mladinsko občinstvo po vsej državi.

Trenutno je zaposlena v Szombathelyu v Lutkovnem gledališču Mesebolt.

»Zame je najpomembnejša svoboda. Pomembno je, da lahko delam z ljudmi, ki jih imam rada, da lahko uberem svojo pot in sama odločam o tem, kako dolgo bom po tej poti hodila. Najbolj sveža ljubezen je lutkovno gledališče, gledališče za otroke. Obožujem to delo, saj zahteva drugačen način razmišljanja. Pri njem sicer obstajajo neke omejitve, vendar pa sem v veliki meri svobodna.«

Odlomek iz intervjuja

Kratki posnetki in fotografije predstav pri nastajanju katerih je sodelovala:

<https://www.youtube.com/watch?v=Oq5CijHa-g8>

<http://www.harlekin.hu/galeria/14150052711726>

<http://www.budapest-babszinhaz.hu/repertoar/kivi>

<http://meseboltbabszinhaz.hu/repertoar/szerelmukbol-szuletem-en-csaladi-zajmese-a-legkisebbeknek>

<http://www.wssz.hu/tartalom/galeria/5973>

<http://www.wssz.hu/tartalom/galeria/5913>

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
MARIBOR

O Vili,
ki vidi
v temi

PREDLOGI ZA OBRAVNAVO
PO OGLEDU PREDSTAVE

Ali vidiš v temi? Ne?

In če zapreš oči in si zamisliš različne prijetne reči, kaj vidiš?

Naša domišljija lahko najbolj bogato zaživi prav v mraku in v temi, ko naše oči niso zaposlene s podobami izven nas in v naši glavi nastajajo prečudovite slike.

Kaj v predstavi se ti je zdelo nevarno? Zakaj?

Ali si kdaj počel kaj nevarnega? Zakaj tega ni dobro početi?

Nariši se pogumnega.

Živali, na primer, vidijo zelo drugače od ljudi. Na spletni strani RTV Slovenija lahko prebereš nekaj izjemno zanimivih podatkov o tem, kako vidijo živali.

<http://www.rtvsllo.si/otroski-bansi/prispevek/345>

Ali imaš rad naravo? Imaš domačo žival? Gojiš morda cvetje na oknih, na vrtu?

Kaj se ti je v predstavi zdelo smešno? Spomni se kakšne smešne zgodbe, ki si jo slišal ali prebral. Kaj smešnega se ti je že zgodilo v življenju?

Spomni se, česa vsega se mora naučiti majhna vila v otroštvu: šelestenja listov na drevesu, žuborenja potoka, pokanja vej, kotaljenja kamnov, oglašanja slavčka in vseh drugih ptic, zavijanja sivega voka, glasov žab, rib, črička in vseh drugih hroščev ...

Poskušaj sam najti glasove in zvoke vsega naštetega in si izmisli še svoje.

Kaj Vila najbolje počne?

V čem si ti najbolj spreten? V čem si rad boljši/najboljši?

Se močno trudiš? Kdo ti pri tem pomaga?

Kdo pomaga Vili? Kdo vse pomaga Drobižku?

Ali ti komu pomagaš?

Kaj bi bilo tvoje vilinsko ime?

Za pravljice so značilna pravljična bitja. Kar nekaj jih nastopa v pravljici O Vili, ki vidi v temi. Poskušaj se spomniti, katera pravljična bitja si videl v predstavi. Lahko si pomagaš tudi z gledališkim listom predstave.

Katera od pravljičnih bitij so bila prijazna in katera so stopila na pot junakom v zgodbi?

Kako si predstavljaš spletični Jabolko in Slivo, ki sta bili zaprti v drugih dveh marmeladnih kozarcih? Nariši ju.

Na robcu Starca je bila izvezena tudi naslednja uganka: V zelenem hlevčku črni konjički jedo rdeče seno. Kaj je to? (eoiuēqni)

Poznaš še kakšno pravljico, v kateri nastopa zmaj?

Kje zmaji živijo še danes?

V našem glavnem mestu – Ljubljani – srečaš zmaja kar pogosto:

http://sl.wikipedia.org/wiki/Ljubljanski_zmaj

Na spletni strani Slovenskega etnografskega muzeja je zanimiv zapis o številnih zmajih na Slovenskem:

<http://www.etno-muzej.si/sl/skrivnostna-zapuscina-zmajev-marko-frelih>

Tudi na Madžarskem je veliko zmajev:

Ob vznožju kipa Svetega Jurija v Ribiški trdnjavi v Budimpešti:

<http://www.cultiris.com/kepek/adatlap/65909>

Zmajev vodnjak v kraju Püspökladány na vzhodnem delu Madžarske:

https://www.kozterkep.hu/~24099/Sarkanyos_kut_Puspokladany_1993.html#photo-183667

Zmajevski kip v kraju Eger na Madžarskem:

https://www.kozterkep.hu/~5752/sarkanyos_kerekveto_eger_.html#photo-24111

Akvarij-Terarij v Pecu:

<http://www.pecszoo.hu/>

V predstavi je zelo pomembna tudi glasba. Igralka igra na dvoje zelo zanimivih inštrumentov. Avtor glasbe v predstavi je takole predstavil glasbilo:

Citre so inštrument revnih ljudi, ker ga je mogoče zelo preprosto narediti. Potrebujemo nekaj lepih desk in žice. Citre, kakršne lahko vidite v predstavi, najpogosteje uporabljajo v Vojvodini in na jugu Madžarske. Citrar običajno igra sam in ob tem poje. Izdelujejo jih v različnih oblikah in velikostih. Obstajajo solo (najmanjše), tenor (kakršne uporabljamo v predstavi) in največje, bas citre. Na leseno osnovo napnejo 10 do 20 strun, od katerih je prvih pet namenjenih igranju melodije, preostale pa dopolnijo zvok in nanje ne igrajo melodije. Citre postavi glasbenik na mizo, z levo roko igra tone, z desno pa drsa s posebnim pripomočkom (trzalico) po strunah. Takšne citre predstavljajo eno od vezi med vzhodnimi in zahodnimi inštrumenti. Izvirajo z vzhoda in so se v različnih izvedbah udomačile v južni in osrednji Evropi.

Primer igranja na citre, podobnim našim v predstavi:

<https://www.youtube.com/watch?v=oU4Wfblgs1k>

Gardon izvira z vzhodnega dela Transilvanije, z majhnega področja Ghyimes. Tam poznajo tradicionalne zasedbe glasbenikov z violino in gardonom. Gardon je inštrument, ki ga še danes igrajo ženske. Gardon je podoben violončelu, a nanj ne igramo melodije z lokom po strunah, pač pa po ohišju tolčemo ritem s paličico in roko, na strune pa brenkamo podobno kot na kitaro. Najbolj znana glasbenika iz Ghyimesa sta Janoš Zerkula in njegova žena Fiko Regina. Prisluhnite ljudskima godcema:

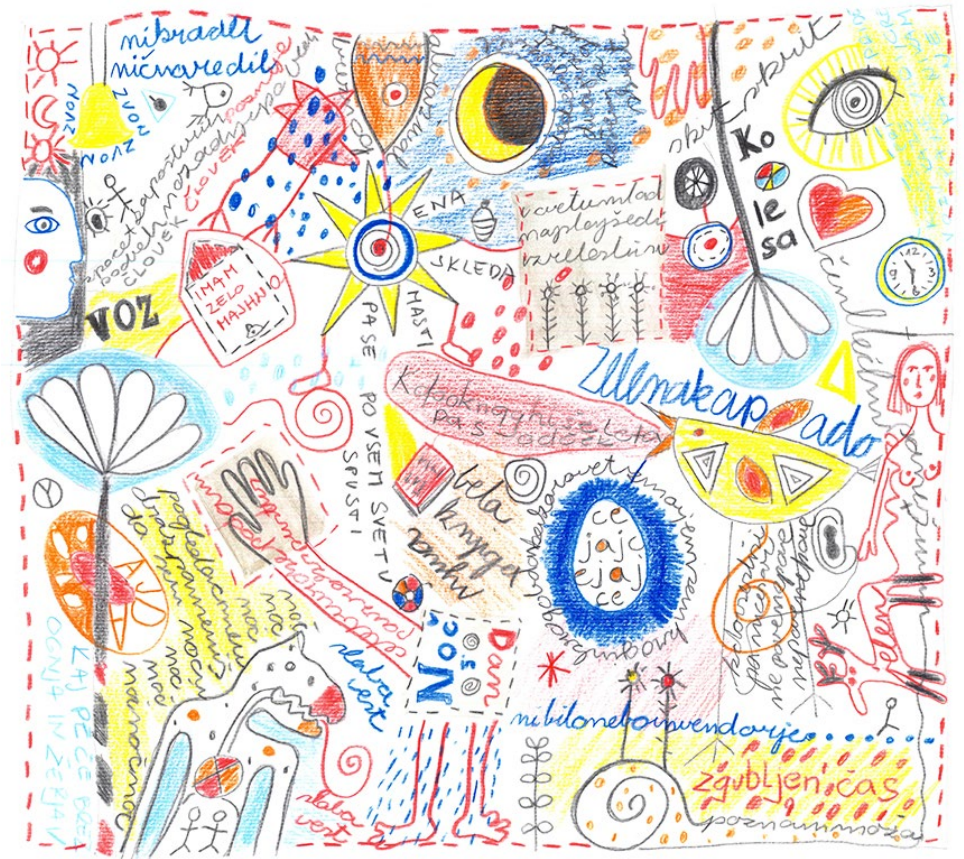
<https://www.youtube.com/watch?v=vaewuEn7USg>

V Sloveniji živijo tudi pripadniki madžarske narodnosti.

<http://www.muravidek.net/madzarska-narodna-skupnost.html>

Največje mesto v skrajno severovzhodnem kotičku Slovenije, kjer živijo pripadniki madžarske narodnosti, je Lendava. Prečudovito mesto ima bogato in pestro zgodovino. Znamenitosti mesta in prelepa okolica kar kličejo po obisku:

<http://www.lendava.si/sl/znamenitosti-mestnega-dela-%E2%80%93-mesto-tradicij-prilo%C5%BEnosti>

Nauči se nekaj madžarskih besed:

Tündér [tűnder] – vila
Sötét [šötet] – tema
Farkas [færkaæš] – volk
Sárkány [šarkanj] – zmaj
Törpe [törpe] – palček

RECEPT ZA MALININO MARMELADO Z BELO ČOKOLADO

Sestavine (4 porcije):

- 1,5 kg malin
- 100 g bele čokolade
- 30 dkg sladkorja
- 1 zavitek želirnega sredstva

Priprava

1. Maline operemo, jih položimo v veliko posodo in nanje posipamo sladkor. Na malem ognju jih počasi segrevamo.
2. Ko maline spustijo nekaj soka in se malo skrčijo, jih z ročnim mešalnikom zmiksamo.
3. Sedaj dodamo še želirno sredstvo in belo čokolado ter med segrevanjem ves čas mešamo, dokler ne zavre.
4. Pripravljeno marmelado nalijemo v kozarce, ki smo jih pred tem dobro oprali in osušili. Zapremo kozarce in jih postavimo na glavo za 5–10 minut.
5. Marmelada je pripravljena za najvišjo polico v shrambi!

Avtorji predlogov za pripravo na ogled predstave in predlogov za obravnavo po predstavi:
Marija Švajncer, Szaida Khaled-Abdo, Mojca Redjko in Katarina Klančnik Kocutar;
prevajalka: Eva Nađ; lektorica: Metka Damjan;
oblikovalec: Blaž Krump; ilustratorica: Sabina Šinko